

# KELET.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDASÁGI NAPILAP.

1881.

Kolozsvár, csütörtök, szeptember 22

Tizenegyedik évfolyam.

## Olvasóinkhoz!

Lapunk előfizetőinek eddig tanusított szíves pártfogását kérjük e helyen a közeledő új évnegyed alkalmából.

A tizenegy éves mult, mely alatt e lapnak az 1867-ki kiegyezés törvénybe foglalt pontjaiban mindig egy és változatlan programja volt; az elszántságig menő határozottság és nyíltság, melylyel jó meggyőződésünknek csöndes úgy, mint válságos időkben, a nép ezreivel úgy, miként egyesekkel szemben mindig férfias hangot adánk, — felment a kötelezettség alól, hogy ezután követendő elveink és magatartásunk hosszabb fejtegetésére bocsátkozzunk. Maradunk ezután is, a kik eddig valánk.

Nem tehetjük azonban, hogy ezuttal ne hívjuk fel szíves pártfogóink figyelmét azon nagy előhaladásra, melyet fáradság és áldozat árán, részben a külvilág közreműködésével lapunk szerkesztésében elérnünk sikerült. A míg pár évtizeddel előbb a Kolozsvárt megjelenő hirlap csak egy hét multán hozhatott nyilvánosságra budapesti közleményeket, s a míg lapunk megindulásakor, a néhány szóból álló táviratokat leszámítva, csak két nappal a budapesti hirlapok megjelenése után adhatta tudtul vidéki olvasóinak az amazokban foglalt közleményeket, ma túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a Budapest és Kolozsvár közötti távolságot lapunkra nézve időben sikerült teljesen elenyészetté tennünk, sőt hasábokra menő értesítések egy fél nappal előbb látnak napvilágot lapunkban Kolozsvárt, mint ugyanaz Budapestben. Naponként érkező s hasábokra terjedő eredeti távirataink tartalmának nagy része ugyanis, Budapestben csak a másnap reggel megjelenő lapokban olvasható, azon egyszerű körülménynél fogva, mivel lapunk estve jelenvén meg Kolozsvárt, távirati úton azt is nyilvánosságra hozhatjuk, a mi budapesti, estieknek nevezett, de délbén megjelenő lapokban még nem volt közölhető és a másnap reggeli kiadásra van fentartva.

Másrészt a gyorsvonat Budapestről késő estve indulván el Kolozsvárra, fővárosi tudósítóink lapunk számára postá-

## A KELET TÁRCZÁJA.

### KRIZA JÁNOS.

Említettké tegnap, hogy a helybeli unitárius ifjuság egykori püspökének műveit összes kiadásban szándékozik közzé tenni.

Emléktábla, emlékszóbor egészen idegyszerűvé vált napjainkban, de leg-egyszerűbb s legnemesebb jele a kegyeletnek az lehet, ha az elhunyt szellemi munkásságának gyűjtjük egybe maradványait és szellemét az utókor számára lehetőleg egyszerű és rekonstruáljuk. Az élet maga sem egyéb, mint töredék s így az emberi munkásság pályája is csak többé-kevésbé torz.

Ha van férfiú, kinek emlékének a kegyeletnek különösen ezzel az adóval tartozunk, bizonyára Kriza alakja merülhet fel lelkünkben. Azé a férfiú, ki csöndes egyszerűségben, az élet nehézségeivel élte le napjait lankadatlan, de nem zajos tevékenységben, melynek áldásos hatása annál szélesebb körre terjedt. Azé a férfiú, kit méltán neveztek el a patriarchalis idők tiszteltreméltó képviselőjének korunkban, ki túlszerűen volt el minden kitüntetés elől s korunk szellemétől, a nagyzanis látszani vágyástól annyira idegen maradt, hogy még majdnem a munkássághoz rugóul kívánatos ambícióból is kellett nével kevesebbel rendelkezett. Azé a férfiú, kinek neve irodalmunk legválságosabb mozzanatai közt merül fel, mindenfelől üdvözlés fogadja, a legszebb remények fűződnek hozzá, s egyszerű elnével, majd meg egy kerülőt tesz s a vártól egészen másabb

ra tehetik a másnap megjelenendő budapesti lapoknak már kész anyagát, melyet aztán Kolozsvárt egy nap közölhetünk amazokkal, s helyben egy nappal előbb, vidéken egyidejűleg írott tudósításból is eltalálják olvasóink a „Kelet“-ben a budapesti lapok által közlöttet.

Szükségesnek találtuk ezt eként részletezni adni elő, hogy előfizetőink meggyőződést szerezhessenek első tekintetre hihetetlennek látszó, fennebbi állításunk igazságáról.

A „Kelet“ azonban jövőre is nemcsak országos érdekeket képviselő lap, hanem speciálter az erdélyi részek organuma kíván maradni és neves írók kezéből vett vezércikkeinkben, vidéki tudósításaikban, gonddal szerkesztett tárcza, tanügy, irodalom és művészet, törvényszéki csarnok, hir és közgazdaság című rovatainkban, sőt budapesti leveleinkben is mindig kiváló tekintettel vagyunk az erdélyi házarszra. Az országgyűlés megnyitának közeledtével ezután rendes szemlét adunk a magyar lapokról, s egy héten kétszer háromszor a bukarestiekéről is. Szóval törekedünk teljes erőnkkel megfelelni a bizalomnak, melylyel a nagy közönség előfizetéseiben megajándékoz.

A „Kelet“ előfizetési ára:

|                            |            |
|----------------------------|------------|
| Égész évre . . . . .       | 16 frt.    |
| Fél évre . . . . .         | 8 „        |
| Negyedévre . . . . .       | 4 „        |
| Egy hóra helyben . . . . . | 1 „ 50 kr. |

A „Kelet“ szerkesztősége.

### KÜLÖN VÁMTERÜLET.

Nagy ideje volna már, hogy a nyugodt megfontolás csöndes napjainak bekövetkeztével különösen az országiparos osztálya tapogatóna meg küssé józan eszével azon festett eget, a melyet az ellenzék elébe festett s melynek káprázatos álszépségei annyit békés polgár jóhiszeműségét csalták törbe a választások alatt.

Ott van például az önálló vámterület, minő menyország a földi boldogságnak! Kiszorítjuk ez ország területéről az osztrák iparczikkeket, s ime meg leszen egy pillanat alatt oldva a hazai ipar gyors felvirágzásának oly sokfélekép megkísértett, de e maiglan meg nem oldott nagy kérdése. Ha az Ausztriától vásárolt rengeteg mennyiségű szükségleti cikket ez-

oldalról örökíti meg szellemi működését. Azé a férfiú, mondjuk végül, ki pályájára végig tekintésekor, így kénytelen felsóhajtani: „Eletem örök elszóró, sok felé forgásolódó foglatosságának tulajdonítható, hogy működésem mindenütt csak gyöngye vázlat s legjobb esetben is töredék marad.“

Erdélyi ember előtt, unitárius előtt említeni Kriza nevét, annyi, mint a leg-szebb tettekben eltöltött életpályának emlékeztetni lélekemelő mozzanataira.

Az unitárius egyház híve hálával gondol arra, ki lehetővé tette, hogy hitfelekezetének a királyhágninnen bércek közé szakadt kis töredéke brittföldi s a tengerentúli hatalmas testvérekkel lépjen érintkezésbe, s úgy szellemi, mint anyagi támogatásai alapján gyarapodjék erőben, jelentőségben. Különösen hálával telhet el az unitárius egyházközség most, midőn ez összeköttetés egyre szolidabban s a testvériség mind szebb gyümölcsöket érlel: valóban Krizának köszönheti az erdélyi unitarianizmus emelkedő jelentőségét, püspökei közt Kriza fog szerepelni, mint jövőendő nagyságának első alapvetője. Ugyancsak ő szerepel, mint a „Keresztény Magyarok“ megteremtője, melylyel organum adatott az unitárius szellem nyilvánulásának, s mely folyóirat a legbecsebb egyháztörténeti jelenségek köze emelkedett s műveltségünk történetéhez nélkülözhetlen segédforrást képvisel. S a mit kegyeletünk is óva int leleplezgetni, s a mi a legrejtettebb s napvilágra kerülni nem igen szokott, mert nem igen napvilágkedvelő jötteteket illeti, csak az egykori pályatársakat, idővel alattvalókat kell megkérdeznünk a felől a rokonszenvező, balzsamnyújtani saját bajai közt sem szűnő nemese lélek felől.

után magyar iparosoknak kellend előállítaniok, a szép milliók egész csapatostul oszlnak szét, jelenleg nyomorral küzdő iparos hazánkfiak között. Parlagon heverő nyers anyagai a honnak minden felé feldolgozás alá kerülnek, száz ezrével a munkás kéz szépen jövedelmező foglalkozást nyer, az inségben vergődő kis műhelyek nagy gyárokká lesznek, s egész városok emelkednek fel, munkájuk után megdagadott, boldog lakosok tekintélyes soraiból Bevallá a miniszterelnök is nem egyszer, hogy ehez Magyarország joga is van. Nem-e honáruló tehát akkor az a kormány, a mely ez ingyen áldást készakarva nem osztja ki a polgárok között s nem valóítja meg az önálló vámterületet?

Igy gondolkodik az iparos polgár s megnyugtatta vele lelkiösmertét, midőn szavazatát a legtöbbet ígérő hazafiakra adta.

Szükségfelettinek tartják azonban meggondolni, hogy egy, még nem létező jövedelemért ez esetben áldozatul dobná az ország majdnem egyetlen, legfőbb életforrását, s épen az volna a magyar gabona és nyerstermék sorsa az ausztriai örökös tartományokban, a mi az osztrák iparczikkeké nálunk. Magyarország nyerstermelő ország és legelső piacza Ausztria, mely ha előle elzártnak, egyáltalán nem volna, mivel magyar ipart támogasson, mert az sem volna meg, a miből éljen. A meglevő jövedelemforrások bedugulásnak, s hazánk a nélkül, hogy ipart teremtené magának, a képzelhető legnagyobb közgazdasági calamitásnak tenné ki magát.

Erre ugyan azt felelik az ellenzékiek, hogy iparczikket akkor mennyiségben lehet ugyan előállítani, a mennyi a munkabíró kéz, de gabonát annyit csupán, a mennyit a föld terem, s ha Ausztria jelenleg a mi gabonánkra van éhezve, ezután sem zárhatja el magát, mert gabonát gyárilag nem lehet előállítani.

Ezt persze ismét csak az iparos mondja, a ki nem ismeri a gabonapiacot. Ha ismerné, azt is tudná, hogy a magyar gabona a hozzá legközelebb eső Ausztriában is alig bírja már ez idő szerint a versenyt. A mi szerepünk Amerika, Oroszország, Románia óriási nyerstermelésével szemben oda süllyedt, a hol az egyszeri székely földműves állott, midőn gabonáját Brassóban nem adhatván

kinek távolba szárnyaló szavatai, szavai mindig vigasztaló galambként hozták az enyhült olajgát zaklatott hajlékukba. Kriza nemcsak külső tekintélyt adott egyházának, de belső szervezésén is egyre könnyebbíteni iparkodott s társfeleivel szemben az apostolnak gyakorolta szerepét.

Erdélyi ember tudja, minő jelentőséggel bír a székely népköltési gyűjtemény, a székely mezők Vadrózsáiból kötött bokréta, mely a világirodalomnak elsőrendű e fajta anthologiái közt követel helyet magának. S úgy e gyűjteményével, mint saját eredeti alkotásaival politikai életünknek két ízben lett Kr. hangadója. A szabadságharc előtt, mint lelkes ifjú, a korán elhunyt széptehetségű Szentiványival lépett fel, zsebkönyvet, a kornak divatos közlöny helyettesítőjét szerkesztve; dalaiban a népiességet juttatta érvényre, s így Petőfinék úgy szólva erdélyi előhangjává lett; nem annyira demokrata ugyan, mintsem idylli népelet-színezetű, nemzetiségi színezetű, e költemények azonban az erősebb alkalmi melék iz hián is, erős negatív tiltakozás hazánk ellenséges viszonyaival szemben s az új mozgalmaknak szolgálták ösztönzésül: az ébredő magyarság nemzeti hagyományának arról a földről adott erős viszhangot e költemények, hol Attila szeleme leug a hegylek közt s Csaba emléke jár vissza a hadak útján a késő kor fiához. A patriarchalis székely életet a maga ős eredeti tisztaságában tarták fel e dalok, a saját hazáját mohón felfedezni, megismerni vágyó magyarnak, ép úgy, mint később Petőfi költeményei az alföld pusztai életét. S bizonyára a havasok népe sem tanulta el azokat kevésbé, mint a magyarországi a Petőfiét.

el jó árban, visszahajtva, utána kiáltva a háta mögött levő városnak: „veszsz hát meg éhen!“ És Brassó nem veszett meg éhen, de annál hamarabb a székely földműves, kinek a nyerstermelés volt minden jövedelemforrása. Ausztriát ép. oly árban, mint jelenleg bővön eltartja Amerika és Oroszország gabonával, de vajjon azon magyar iparosok, a kiknek készítményeit nem lesz mivel az ország többi osztályainak megvásárolni, eltartják-e a megbukott magyar nyerstermelő lakosságot? Ha Magyarország nincs kinek eladja gabonáját, honnan nyer támaszt a magyar iparos, és ki fogja kárpótolni az országot e kiszámíthatatlan veszteségért?

És képzelhetni-e nagyobb lelkiösmertlenséget, mint az, melyet épen e kérdésben az ellenzék elkövet. Vezérei tisztában vannak a veszedelemmel, mely ezen kísérlethől a hazát érné. Az anyagiakban ezerszer erősebb Ausztriával folytatandó közgazdasági háboru kimeneteléről is tisztában kell lenniök, s ennek daczára, mint leghatasabb kortes-fegyvert használják folyton.

A valamivel csendesebb vérti „Pesti Napló“ például mai számában kénytelen beüsmerni, hogy az osztrákok bosszújával „semmi kétség, számolnunk kell“, „mezőgazdaságunk némileg (?) meg is érezné e rendszabályt“, de „nem szabad a küzdés nehézségeitől, a surlódás fájdalmaitól visszaretenni“, „s ha oly súlyosak lennének is, a nemzet szívesen kiállja a tusát anyagi függetlenségének s gyarapodásának biztosítása végett.“ Szóval a lap, melynek Deák Ferencz szeleme teremtetett állást a magyar hirlapirodalomban, szorgalmasan tolja előre az olos népszertiség kedvéért a szélbal szerkerét. Kockáztassunk mindent: kezdjünk politikai, kezdjünk közgazdasági háborut Ausztriával, a ki utánunk jó aztán tegye be az ajtót. Ebből áll az ellenzék hazafiság!

Ferencz József király és az orosz czár találkozásáról keringő hír, mint a „Pester Lloyd“ megbízható forrásból értesül, alaptalan. Eddig tudniillik az orosz kormány nem lépett föl ily ajánlattal, így tehát minden kombináción kívül van a két uralkodó találkozósa.

E czáfolatot azonban, miután a németországi és ausztriai lapok ritka üszhanggal jegettették a kérdéses találkozást, továbbá a kö-

Kriza azonban nem volt nagyobbszabású költői tehetség, s nem akarjuk szerénységét halála után sérteni meg, midőn Petőfivel az irány kedvéért egy sorban emlegetjük. Ő maga is kellethetlenségben érezte azt, s bár kedélye határozottan azok közé tartozott, melyekre a szó szoros értelmében rá illik a költői elnevezés, csak ritkábban temelt. Annál nagyobb tömegelőre lépett fel 1862-ben a népköltészeti műkincseknek. E gyűjteményével épen húsz álló évig késétt, tehát első ifjuságára esik e tervének eszméje, s midőn szomorú leverettetésünk, elnyomatásunk alatt végre fellépett Vadrózsával, mintegy újra fedezte fel székely országot, új életet, új vért öntött elszibadt nemzetünk testébe. Áldásos jótett volt ez a legpolitikaiabb szempontból: mig multunkból, összes nemzeti létünkükből, tabula rasat akart csinálni győztes ellenünk, Kriza el nem törölhető szellemvilágunknak egész tündérkertjét nyitotta meg a könnyező honi szem előtt s a mult e bizonyítékaival jövőnk iránt élesztette fel az elcsüggedt hitet. Mily érdekes nekünk, utódoknak, látnunk, hogyan sietett annak idejében Kriza egy gyöngyével Gyulai Pál, már a mikor ilyet kicsikarhatott a tartózkodó gyűjtőtől, közlelni s éles boncoló tehetségnek szabad utat nyitni. Gyűjtő s bíráló egyaránt mondani látszottak: Ne félj hazám, ime szellemed kincsei zálogok, hogy egykor meg a nagy nemzetek sorába emelkedhet, hisz értékedet csak most kezdjük ismerni!

A skótoknak Walter Scottjuk volt, ki e sokáig gunyolt, lenézett nép szellemének költészetét megismertette ámuló honfitársaival: velünk Krizának ismertette

### Hirdetési díjak.

Egy négyszög centiméternyi tér ára 2 kr. Bélyegdíj minden hirdetés után 30 kr. Nagyobb és gyakoribb hirdetésekül külön kedvezményt is nyújt a kiadóhivatal.

Hirdetéseket fölvesznek:

Bécsben: Oppelik Alajos Stadt Stubenbastei Nr. 2. (Eckhaus) der Wollzeile 86.) Haasenstein et Vogler (Wallfisch-gasse 10) Rud. Mosse Publicistische Bureau. Budapest: Haasenstein, és Vogler hirdetés köv. irodája. Goldberger A. hirdetések vév. irodája Budapest Szerviztár 3. sz.

Ügyleti csekkök

gármond sora után 25 krajczár fizetendő.

zölt czáfolat is arról beszél csak, a mi „eddig“ történt, illetőleg arról, a mit a „megbízható forrásra“ bízunk, az összes magyar fővárosi sajtó határozott tartózkodással fogadja.

Bécsben folyó hó 29-én nemzetközi általános szállítási jogtervezet kidolgozása végett nemzetközi kongresszus fog összejúlni, melyen a magyar kormány a kereskedelmi ministerium részéről dr. Herrieh Károly, a közlekedési ministerium részéről pedig Kilenyi Hugó osztálytanácsosok által lesz képviselve.

Az osztrák-magyar vámkonferencia, folyó évi október 3-dikára Bécsbe egybe-hivatott.

A közös miniszteri tanácskozások, folyó hó 19-ikén kezdtek meg a láb-fájásban szenvedő s így lakásáról ki nem mehő gr. Szapary pénzügyminiszternél. A tanácskozásban gr. Szaparyon kívül részt vettek: a közös miniszterek, Tisza miniszterelnök és Duna-jewszky osztrák pénzügyminiszter. Azt hiszik, hogy a tanácskozások 2—3 nap alatt befejeztetnek. A delegációknak az idén terjedelmes város könyvet terjesztettek majd elébe.

A bécsi hivatalos lap tegnapi számában egy communiqué tesz közzé a Güczel-Lendl affaireben. Fel vagyunk jogosítva — szól a communiqué — azon határozott kijelentésre, hogy a „Wehrzeitung“ fejtegetése és következtetése a Güczel-Lendl ügyben, azon lapnak saját véleménye, s hogy a hadügyminiszterium a „Wehrzeitungra“ semminemű befolyást nem gyakorol, és egyáltalában említett lappal sem minemű összeköttetésben nem áll.

A kategorikus czáfolat — írja a „Neue Freue Presse“ — kétségtelennül a magyar kormánynak műve, mely a magyar nemzet érzelmeit mindig szem előtt tartja, s követelését, hogy a magyar nemzetnek sértett öntudata elégtételt nyerjen, érvényre tudja emelni még az irányadó katonai körök előtt is. Ép abban rejlik Magyarország ereje, hogy kormánya és a nemzet alkotmányos jogait egységt erővel nemcsak a tényleges, de még elvi ellenségek ellen is megvédeni képes.

A vadállományt a csöszsök, mezei és erdei kerülők, szőlőpásztorok, kik rendes fegyverekkel vannak felruházva, az egész év folyamán a vadtonyosítás nagy hátrányára, tetemesen pusztítják a nélkül, hogy a rendőrségnek módjában volna őket ezen visszaélésekben megakadályozni. Ezen visszaélés és az által okozott tetemes kár Borsodmegye alispánját arra indította hogy

meg, mi minden rejlik ott a székely göbék vidékén, a bokrok aljában. Mint Scott, Kriza is kora gyermekeségtől kezdve, ő is ott élt a népek kebelén, hallgatta az anyaföld minden szivdobbanását, s legkisebb hangját is sietett megóvni a tovaröppenéstől: a mezőkön andalgott, hallgatta a virágok körül zummogó rovarok altató dalát, az erdőkben találta őt a hajnali madarak ébresztő szava. Így esett, hogy irodalmunk jelenleg a legre-mekebb alkotások hosszú sorával képes versenyezni a külfölddel szemben, minőket az újabb buvárok, kiknek azóta ez ismeretlen dús bánya megnyílt, sem képesek feledtetni.

Csak legkiválóbb két mozzanatát említettük e derék férfiú pályájának; azt a kettőt, mely mindenkinek eszébe ötlük az ő neve hallatára, mely magában véve is a legkésebben szóló érdem, ha egész sereg nem fűződne még hozzája mindenfelől.

Mindenesetre önmagát becsüli meg unitárius ifjuságunk, ha a hozzája úgy is legméltóbb kegyeletadót mielőbb lerója.

Kötelességgel tekintheti azt egy Krizánál, kinek írói, hivatalbeli érdemeit csak saját egyéniségének nemessége homályosíthatja el: az a vérző szív, minőt a végnapjaiban súlyos csapást szenvedett apa oly gondosan rejtgetett legbizalmasabb emberei elől, a legodaadó b rokon-szeny hurjait rezzent meg lelkünkben, s minden egyéb érdem felett vonza magához szeretettünket, hódolatunkat.

Bár ez emlékének szentelt sorok az érdeklődést növelnek iránta az utókorban!

(r.)





